

prinese Čehov neverjetno preprosto, brez podčrtavanja, v stilu vsakdanjega življenja.

V tem smislu bi lahko preizkusili vsa štiri dejanja. Prav to menjavanje, ta dialektika nasprotij med tekstom in podtekstom, med prvim in drugim »planom«, med videzom in resnico, med vidnim in skritim, med komičnim in tragičnim — proži dramsko dogajanje in ustvarja svojstveno, raznoliko, ritmično muzikalno dramatičnost. Čudovito mojstrstvo Čehova je končno v tem, kako je vse te menjave nasprotij znal s prefinjenim lirizmom povezati v umetniško, življenju verno enoto.

Kako tej veliki zapleteni simfoniji dati odrsko podobo, odrsko življenje — to je seveda težje vprašanje.

France Jamnik

Literatura

- Zbrana dela Čehova, Moskva 1948.
A. Derman: Ustvarjalna podoba Čehova, Moskva 1929.
J. L. Ščeglov: Iz spominov o Čehovu, Moskva 1947.
V. Ermilov: Portret Čehova, Moskva 1944.
V. Ermilov: Dramaturgija Čehova, Moskva 1948.
B. Kreft: Uvod v Izbrano delo A. P. Čehova, DZS 1950.
Izbrano delo A. P. Čehova, DZS 1947.
Ježegodnik MHT-a, 1945.
K. S. Stanislavski: Moje življenje v umetnosti, Moskva 1954.
K. S. Stanislavski: A. P. Čehov v MHT-u, Moskva 1944.
A. Roskin: »Tri sestre« na odru MHT-a, Moskva 1946.
A. Serebrov-Tihonov: O Čehovu, Zbornik, Moskva 1947.

O NAČRTU USTAVE LR KITAJSKE

Gorazd Kušej

Sredi junija tega leta je osrednja kitajska vlada v Pekingju sprejela in objavila načrt ustave LR Kitajske ter ga obenem dala v splošno razpravo. Od nje pričakuje pripomb in zboljševalnih predlogov, na podlagi katerih bo potem izdelan končni ustavni načrt. Le-tega bo sprejel najvišji organ oblasti — Državni ljudski kongres.

Leta 1949 je bila na celinski Kitajski končana državljanska vojna. Podoba je, da je doba petih let, ki je od tedaj pretekla, zadostovala, da je vodeča sila Nove Kitajske, namreč njena komunistična partija, uspela v glavnem konsolidirati družbenopolitične razmere na tem ogromnem prostoru, kjer živi petina vsega prebivalstva naše zemlje. To je toliko bolj vredno poudarka, ker se je jedro Nove, navadno kar kot »sovjetske« označene Kitajske izoblikovalo sicer že leta 1950, a moglo vse do konca druge svetovne vojne zajeti le nekaj pokrajin centralne in južne Kitajske s približno 60 milijoni prebivalcev. V tem jedru so prišle ideje početnika demokratičnega revolucionarnega kitajskega gibanja, Sun Jat Sena, strnjene v geslih »nacionalizem, demokratizem, ljudska blaginja« še najbliže svoji uresničitvi. Nasprotno pa je Kuomintang, ki naj bi bil po zamisli svojega ustanovitelja, istega Sun Jat

Sena, kot vseljudska kitajska demokratična fronta izvršil njegov program, krenil od 1927 dalje, ko je dobil v njem odločilno besedo Čang Kaj Sek, na pot reakcionarne vojaške diktature. Le-ta se je naslanjala na domačo fevdalno veleposest ter trgovsko in oderuško buržoazijo in uživala podporo zahodnega, zlasti severnoameriškega in britanskega finančnega kapitala, ki mu je šlo za razsežni kitajski trg in za varnost na Kitajskem vloženih investicij, saj je tamošnja poceni delovna sila ustvarjala visoke nadpovprečne kolonialne dobičke.

Ustavni dokumenti tujih dežel vzbujajo naše zanimanje navadno zato, ker skušamo iz njih razbrati, kakšna je v teh deželah družbenopolitična stvarnost in kakšen nadaljnji razvoj obeta. Vendar je treba dokajšnje mere opreznosti, ker vsebujejo taki dokumenti vsekdar mnogo deklaratoričnih političnih prvin in samo shematične formule o organizaciji oblasti, ki jim vsem skupaj daje šele praksa resnično vsebino. Čim manj podatkov o taki praksi je na razpolago, tem bolj se mora analiza posamičnega dokumenta opirati na primerjanje s tistimi sličnimi dokumenti drugih dežel, ki so proučevanemu očitno služila za vzor. Iz podobnosti v zunanjih, formalnih elementih sklepamo potem na podobnost družbene resničnosti in na verjetno vsebino delovanja vladnega mehanizma, kolikor sta nam v takih drugih deželah bolje poznani. Vendar je treba dosežke take analogije kritično presoditi vsaj z gledišča tistih, pa čeprav skromnih političnosocioloških podatkov, ki so na razpolago o deželi, katere ustavni dokument obravnavamo.

Če odmislimo sedanje jugoslovanske ustavne dokumente, ki odsevajo družbeno ureditev socialistične demokracije, kakor smo jo zaenkrat dosegli samo mi, je služila za vzor vsem tistim državam, ki so se po drugi svetovni vojni proglasile za ljudske, ustava ZSSR iz leta 1936, pa čeprav z nujnimi spremembami, tičočimi se predvsem družbenoekonomskih osnov, ker v njih nacionalizacija odločilnih produkcijskih sredstev, zlasti zemlje, ni bila v celoti izvršena. Zato človek nehote išče vplivov te sovjetske ustavne ureditve na ustavni načrt LR Kitajske. Vendar ima ta načrt že mnogo starejše, lastne korenine. Dejstvo je namreč, da sta tako imenovani Kitajski sovjetski republikli že več kot pred dvajsetimi leti dva Vsekitajska kongresa sovjetov (1951, 1954) začrtala družbenopolitično ureditev z dokaj samosvojimi potezami, različnimi od tedanje ureditve v Sovjetski Zvezi, posebno kar se tiče družbenoekonomskih temeljev. Ni pretirana trditev, da današnji načrt v glavnem predstavlja uresničitev tedaj postavljenih ustavnih načel, kakor jo narekuje in dopušča današnji politični položaj, upoštevajoč zedinjenje vse celinske Kitajske.

Prvi vsekitajski kongres sovjetov je ustanovil enotno vlado za vse pokrajine tedanje Sovjetske Kitajske. Na čelo ji je stopil Mao Ce Tung kot predsednik z najbližjima sodelavcema Ču Dejom in Ču En Lajem.

Družbenoekonomsko ureditev so začrtali zakoni o zemlji, o delu in o ekonomski politiki. Fevdalna veleposest je bila zasežena brez odškodnine, kulaki so smeli obdržati samo zemljo slabše kakovosti in le toliko, kolikor so lahko obdelali sami. Tako pridobljeni zemljiški fond je bil razdeljen revnim kmetom, dninarjem, kulijem in vojakom kitajske Rdeče armade. Tem kmetovalcem je bil vrh tega zagotovljen cenen poljedelski kredit. Kmetski dolgovi so bili črtani. Zakon o delu je vpeljal 8-urni delavnik. Predvidene so bile kolektivne pogodbe o delu, zaščita dela, socialno zavarovanje na račun pod-

jetnikov ali države, določene so bile minimalne mezde. Zakon o ekonomski politiki je pustil industrijska podjetja in trgovino zasebnim lastnikom, vendar je vpeljal delavsko nadzorstvo nad proizvodnjo in ga zaupal delavskim sindikatom. Tuji koncesionarji so sicer smeli nadaljevati svojo delavnost, če so se podredili zakonom sovjetske oblasti, pač pa je zakon nedvoumno poudaril potrebo po jamstvih za popolno ekonomsko neodvisnost Kitajske in predvideval nacionalizacijo »gospodarskih vzvodov v rokah tujcev«. Kot glavno nalogo je zakon o ekonomski politiki proglasil razvoj produktivnih sil in zagotovitev obrambe sovjetskih pokrajin.

Ustavo v ožjem smislu je tudi že sprejel prvi kongres. Posneta je bila po ustavi ZSSR iz leta 1924. Poleg temeljnih deklaratornih političnih določb je imela samo še določbe o organizaciji oblasti. Proglasila je Kitajsko za republiko, kjer imajo vso oblast delavci in kmetje, ki uresničujejo revolucionarnodemokratsko diktaturo. Najvišji organ je bil Kongres sovetov, med njegovimiasedanji pa enodomni Začasni centralni izvršni komite. Le-ta je imenoval Svet ljudskih komisarjev, ki je izvrševal dejansko državno vodstvo.

Kot glavno nalogo sovjetske oblasti je ustava označila odpravo fevdalizma, zedinjenje dežele in uničenje imperialističnega gospostva tujcev na Kitajskem. Poleg tega je kongres proglasil enakost na Kitajskem živečih narodnosti in njih pravico do samoodločbe, vključno pravico do odcepitve.

Med prvim in drugim kongresom je bil izdan volilni zakon. Dajal je volilno pravico vsem državljanom, ki so dopolnili šestnajsto leto, ne glede na spol, narodnost, veroizpoved ali vrsto zaposlitve. Niso pa imeli volilne pravice bivši militaristi, veleposestniki, uradniki, kulaki, kapitalisti in protirevolucionarji, vendar njih število ni presegalo 4 % prebivalstva.

Da bi bilo proletarsko vodstvo v sovjetih zagotovljeno, je volilni sistem dal delavskim volivcem prednost nasproti kmetskim v takem razmerju, da je v najnižjih sovjetih, kjer so edino veljale neposredne volitve, že 15 delavskih glasov zadostovalo za izvolitev odposlanca, vtem ko je kmetskih bilo treba 50. Mandatna doba je bila sila kratka in je znašala za sovjete podeželskih okrajev in mest 6 mesecev, za sovjete višjih teritorialnih enot pa 1 leto. Poleg tega so imeli volivci še med tem časom pravico odpoklicati nevēčnega odposlanca.

V borbi s protirevolucijo so uvedli posebno politično varnostno službo in revolucionarna sodišča. Poleg njih so bila še posebna sodišča za kaznovanje delodajalcev, ki so kršili zakone o delu.

Drugi kongres naštetim načelom in opisani ureditvi ni nič bistvenega dodal, pač pa jih je znova potrdil. Ugotovil pa je, »da bo mogla biti ustava v celoti uresničena šele tedaj, ko bo odpravljeno gospostvo imperializma in Kuomintanga ter ustanovljena oblast Sovjetske republike na vsem Kitajskem. Šele tedaj bo mogla postati ustava Kitajske sovjetske republike bolj stvarna in popolna«.

Posebne omembe vredno bi bilo še tole: kar se nacionalizacije zemlje tiče, jo je drugi kongres označil za »daljnji« cilj sovjetske oblasti. Obsto kapitalistične industrije in trgovine je pustil nedotaknjen, vendar je poudaril nujnost, da se omeji kapitalistični razvoj in da se brezobzirno zatrd poskusi gospodarske sabotaže kapitalistov. Odklonil je buržoazno demokracijo in se zavzel za demokracijo delavcev in kmetov, ki ji je dal materialno podlago z zasežbo založniških, časopisnih in vobče tiskarskih podjetij, zboro-

valnih dvoran in podobnih sredstev, nahajajočih se dotlej v zasebnih rokah. Posebno skrb je posvetil socialni osvoboditvi žená, ljudski izobrazbi, svobodi veroizpovedi in njenemu uresničenju »s popolno ločitvijo cerkve od države«, dalje enakopravnosti velikih in malih narodov in narodnostnih manjšin ter pravici pribežališča za kitajske in tuje revolucionarje. Končno je proglasil, da »sovjetska oblast na Kitajskem tvori skupno s svetovnim proletariatom in zatiranimi narodi enotno revolucionarno fronto in da smatra Sovjetsko Zvezo, deželo diktature proletariata, za svojo zanesljivo zaveznico«.

Vso to ustavno predzgodovino je dobro imeti pred očmi, pa tudi dejstvo, da je bila Sovjetska Kitajska sicer tamošnji narodnoosvobodilni in zedinjevalni Piemont, ki je na koncu v presenetljivo kratkem času s svojimi oboroženimi silami združil celinsko Kitajsko, ki pa ni mogel na mah raztegniti ustaljenosti svoje že skozi dve desetletji dozorevajoče politične in družbene ureditve na ves ta prostor. Potem nam postane marsikaj v ustavnem načrtu bolj jasno, zlasti pa postane razumljivejši uvod tega načrta. V njem so na kratko posneti, lahko bi dejali da na uraden način, temelji družbenopolitične ureditve današnje Kitajske in tolmačenja o njenih gibalnih silah ter razvojnih težavah.

Zato naj tu kar sledi njegovo besedilo v celem:

»Kitajsko ljudstvo je po junaškem boju, ki je trajal več ko sto let, končno leta 1949 pod vodstvom Komunistične partije Kitajske doseglo svojo veliko zmago v ljudski revoluciji proti imperializmu, fevdalizmu in birokratskemu kapitalizmu. S tem je končalo dolgo obdobje zgodovine, ko je bilo zatirano in zaslužnjevano. Ustanovilo je LR Kitajsko, ljudskodemokratsko diktaturo. Sistem ljudske demokracije — nove demokracije — LR Kitajske zagotavlja, da bo Kitajska mogla na miren način odpraviti izkoriščanje in siromaštvo ter izgraditi napredno in srečno socialistično družbo.

Med ustanovitvijo LR Kitajske in dograditvijo socialistične družbe je prehodno obdobje. Glavna naloga države v prehodnem obdobju je postopna socialistična industrializacija dežele in postopna socialistična preobrazba kmetijstva, obrti, kapitalistične industrije in trgovine.

V velikem boju za upostavitev LR Kitajske je ljudstvo skovalo široko ljudsko demokratično združeno fronto, ki ji stoji na čelu KP Kitajske in ki jo sestavljajo vsi demokratični razredi, stranke in skupine ter ljudske organizacije. Tudi v bodoče bo kitajska Ljudska demokratična združena fronta nadaljevala svojo vlogo pri mobiliziranju in zedinjevanju vse dežele v boju za doseg glavne naloge države v prehodnem obdobju in v boju za obrambo pred notranjimi in zunanji sovražniki.

Vse narodnosti Kitajske so zedinjene, svobodne in enake v veliki družini narodov. Ta enotnost kitajskih narodnosti se bo vse bolj krepila, na temelju prijateljstva in vzajemne pomoči med njimi, na temelju skupnega odpora proti imperializmu in proti skupnim ljudskim sovražnikom znotraj posameznih narodnosti, ter na temelju odpora proti velikonacionalnemu šovinizmu in lokalnemu nacionalizmu. Kar se tiče ekonomskega in kulturnega razvoja, bo država skrbela za potrebe raznih narodnosti, a v stvari socialistične preobrazbe bo posvečala vso pozornost posebnostim v razvoju posameznih narodnosti.

Kitajska je že izgradila neporušljivo prijateljstvo z veliko Sovjetsko Zvezo in ljudskimi demokracijami, prijateljstvo med našim ljudstvom in

miroljubnimi narodi na svetu pa neprenehno raste. To prijateljstvo se bo stalno razvijalo in krepilo. Kitajska politika vzpostavljanja in razvijanja diplomatskih odnošajev z vsemi deželami, temelječa na načelu enakosti, vzajemne koristi in vzajemnega spoštovanja teritorialne suverenosti, je bila uspešna in se bo izvajala še naprej. V mednarodnih zadevah je naša čvrsta in dosledna politika taka, da delamo za plemenito stvar miru na svetu in za napredek človeštva.«

Navedeni uvod je pisan v dovolj zgovornem jeziku. Pozornemu, za vprašanja družbenega razvoja zavzetemu bralcu dokaj jasno razkriva notranja protislovja v tej veliki azijski deželi. Tu so po eni strani milijonske množice individualnih kmetijskih posestnikov, osamosvojenih po odpravi fevdalne veleposesti. Med njimi gotovo ne manjka takih, ki se izmikajo dolžnostim, ki jih nalaga državno gospodarsko načrtovanje in socialistična gospodarska disciplina, in ki jim je v mislih le uresničenje njih drobnokapitalističnih lastniških teženj. Po drugi strani je nujnost, da ostane zaenkrat še kapitalistično podjetništvo in trgovina na tem ogromnem prostoru, da bi se z vsemi sredstvi čimprej in čimbolj razvile produktivne sile. Po tretji strani morajo obstajati v različnih pokrajinah tudi še sredobežne sile, ki imajo svoje korenine v narodnostnih razlikah, posebnih zgodovinskih tradicijah in ki se zlahka dadó izrabljati po predstavnikih reakcionarnih, obstoječi družbeni ureditvi sovražnih sil. Njih razdiralno delo mora biti toliko lažje, kolikor je ljudstvo bolj zaostalo in kolikor manj je zato samo sposobno trezno presoditi, kaj mu je v prid in kaj ne. Poleg tega je treba upoštevati gospodarski položaj, ki mora po opustošenjih dolgotrajne vojne, zaradi potreb okrepite obrambne moči dežele in ustvaritve močnega državnega gospodarskega sektorja z akumulacijo velikih lastnih kapitalnih sredstev, nalagati delovnemu človeku kot množičnemu potrošniku mnogo odrekaj, kot producentu pa velike delovne napore. Čez vsa ta notranja družbena protislovja pa lega še občutek ogroženosti od zunaj, od tistih krogov v svetu, ki jim je meznik Čang Kaj Šek z oboroženimi silami tako imenovane »nacionalne« Kitajske na Formozi. Od tod tudi v uvodu proglašeno zunanjepolitično sopotništvo LR Kitajske s Sovjetsko zvezo, ki pa nima nič skupnega s satelitsko pripreženostjo na voz sovjetske zunanje politike.

Obvladovanje takega položaja in to še po komaj dobro končani državljanski vojni, terja železne roke. Zato se ni čuditi, da se naslanja politično vodstvo LR Kitajske, katerega pogledi odsevajo iz načrta ustave, v prvi vrsti na državo in v njej poseobljeno organizirano nasilje kot sredstvo, ki še najbolj zanesljivo obeta, da bo obvarovalo sedanjo razvojno stopnjo družbe in jo razvilo v socialistično. Zato je načrt prežet s težnjo po čim večji centralizaciji državne oblasti pri njenem vrhu ter po njeni koncentraciji v rokah izvršnoupravnih organov. Ustvaritev in vodstvo državnega gospodarstva, ki naj postane vodilna sila v narodnem gospodarstvu in materialna podlaga, na kateri »država« izvaja socialistično preobrazbo, državno gospodarsko planiranje in nadzor nad njegovim izvrševanjem, razvijanje raznih vrst združništva, poseganje v zasebno kapitalistično gospodarstvo, da ne bi moglo škodovati socialističnemu razvoju, njegovo postopno preoblikovanje v različne forme državnokapitalističnega gospodarstva, kulturnoprosvetne naloge, končno vsa obilica inspekcijske, preventivne in represivne gospodarske in socialne upravnopolicijske ter poudarjena pomembnost varnostnopolicijske delavnosti,

vse to pospešuje totalitarizacijo državne oblasti in njenega mehanizma, ki priteguje čim več družbenih nalog nase.

Tako stanje je kot začetna stopnja prehodnega obdobja sicer neizbežno, krije pa v sebi nevarnost, da se plast, ki izvršuje bodisi osrednjo bodisi lokalno vladno oblast, pa čeprav na temelju demokratične, z volitvami dane investiture, strne z vrhovi strokovnega izvršilnoupornega aparata v neko v sebi zaprto, hierarhično razčlenjeno »birokratsko kasto«. Le-ta postane zavoljo oblasti, ki je v njenih rokah, zaverovana vase in v svoje posebne koristi. Take težnje, osveščene ali neosveščene, poraja takšen položaj že sam po sebi, utegne jih pa še bolj podnetiti ukoreninjena zgodovinska privajenost birokratskemu gospodovanju. Težko si je zamisliti, da take tradicije v razsežnih predelih Kitajske ne bi več bilo niti pri tistih, ki oblast izvršujejo, niti pri tistih, nad katerimi jo izvršujejo.

Zato bi bila zanimiva in dragocena poročila zoper nevarnost take birokratizacije. Zgolj deklarativna zatrdila, kakor n. pr. ta, da je LR Kitajska ljudskodemokratična država pod vodstvom delavskega razreda, da temelji na zvezi delavcev in kmetov, da v njej vsa oblast pripada ljudstvu, sama po sebi še ne zadoščajo. Verjetno bo to veljalo tudi za določbo, da se morajo vsi državni organi naslanjati na ljudske množice, da morajo biti z njimi trajno v tesni zvezi, da se morajo ozirati na njihova mnenja in sprejemati njihovo nadzorstvo, zakaj vprašanje je, koliko se taka splošna načela morejo uspešno uresničevati brez ustrezne podrobnejše organizacijske izvedbe, zlasti pa brez ali celo proti volji prizadetih državnih organov. Res je sicer, da daje ustavni načrt državljanom pravico, da smejo ustmeno ali pismeno obtožiti vsakega državnega uslužbenca za kršitev zakona ali nemarnost v opravljanju službe in da jim gre denarno povračilo, če so pri tem bili v svojih pravicah oškodovani. Vendar meri taka sankcija samo na podrejene uslužbence, protidemokratsko zlo birokratskega kastovstva pa ima svoj stržen, če se razvije, pri voljenih predstavnikih osrednjega in lokalnega vladnega vodstva. O najbolj uspešnem, prav družbenostrukturnem elementu boja zoper državni birokratizem, namreč o delavskem samoupravljanju v sektorju nacionaliziranega gospodarstva, ni sledu. Načrt govori samo, poleg državnega upravnega nadzora, o delavskem nadzorstvu v zasebnokapitalistični veji gospodarstva, a verjetno je še ta zaupan le sindikalni organizaciji in ne delovnemu kolektivu neposredno.

Sedaj pa še kratek oris državnega ustroja!

Vrhovni organ oblasti je Državni ljudski kongres, voljen na štiri leta. Sestavlja ga samo en dom. Njegovih poslancev ne volijo neposredno državljani, marveč pokrajine in narodnostne manjšine, poleg njih pa še posebne volilne enote oboroženih sil in kitajskih državljanov v tujini. Sedanji volilni zakon, po katerem bodo volili prvi Državni ljudski kongres, določa 1200 poslancev, a od tega števila jih bo 150 predstavnikov narodnostnih manjšin. Pokrajinska kreacijska osnova skupaj s predstavnštvom narodnostnih manjšin je edina koncesija mnogonacionalnemu značaju države v njenem vrhovnem organu.

Visoko število članstva, obsežnost nalog, ki zajemajo ustavnorevizijsko in zakonodajno pravico, odločanje o državnem gospodarskem planu, proračunsko pravico, odločanje o vprašanjih vojne in miru, volitev in razrešitev najvišjih državnih funkcionarjev, ter določba, da se sestaja redno na zasedanje samo

enkrat na leto, povedó, da je Državni ljudski kongres le manifestativen organ. Njegova naloga bo, odobravati že storjene sklepe organov izvršne oblasti, jim izglasovati zahtevane pooblastitve in jim potrjevati od njih predložene resolucije kot smernice za njihovo nadaljnje delo.

Državni ljudski kongres izvoli Stalni odbor kot nekakšen manjši parlament, katerega ustavnogodovinski predhodnik je Začasni izvršni komite, ki je bilo o njem že govora. Med drugim ima pravico, tolmačiti zakone in izdajati uredbe, nadzorovati vlado, vrhovno sodišče ter glavnega tožilca in odločati o delni rekonstrukciji vlade, kadar ne zaseda kongres. Pomembna je generalna pooblastitvena klavzula, po kateri sme izvrševati poleg izrecno naštetih nalog še vse tiste, ki mu jih poveri kongres. Za svoje delo odgovarja Stalni odbor kongresu in mu o njem poroča. Kongres lahko odpokliče člane Stalnega odbora.

Omembe vredno je, da v ustavnem načrtu ni določbe o tako imenovani poslanski neodgovornosti, ki pomeni, da se poslancu ne sme vzeti prostost in da sploh ne sme biti kaznovan za mnenje, ki ga je izrazil, ali za glas, ki ga je dal v skupščini. Nasprotno pa je rečeno, da so poslanci podrejeni nadzoru enot, ki so jih izvolile in da jih smejo vsak čas zamenjati po predpisanem postopku. Tudi ni predvidena nezdržljivost poslanskega mandata s kakršnimkoli položajem v državnem aparatu.

Za Državnim ljudskim kongresom z njegovim Stalnim odborom je najvišji državni organ predsednik LR Kitajske. Voli ga na štiri leta kongres, ki ima sicer pravico, da ga sme že poprej odstraniti s položaja, vendar je značilno, da ustavni načrt nikjer izrecno ne naglašá predsednikove odgovornosti nasproti kongresu. Zanimivo je, da državni predsednik postavlja in razrešuje predsednika in člane vlade ob potrditvi Državnega ljudskega kongresa ali Stalnega odbora. Vendar pa bi kongres lahko tudi sam odstranil bodisi predsednika ali kakšnega člana vlade. Sicer opravlja predsednik LR Kitajske naloge, ki jih ima najvišji predstavnik države bodisi v odnošajih s tujino, bodisi doma. Je tudi vrhovni poveljnik oboroženih sil in predsednik državnega obrambnega sveta.

Obenem z državnim predsednikom izvoli kongres podpredsednika. Le-ta je predsedniku v pomoč pri njegovem delu, ga v primeru zadržanosti namestuje, če pa se položaj predsednika predčasno izprazni, ga zavzame do konca tekoče štiriletne uradne dobe kot predsednik.

Vladne naloge opravlja tako imenovani Državni svet. Ustavni načrt ga opredeljuje kot izvršno telo vrhovnega državnega organa oblasti in kot najvišji upravni organ države. Sestavljen je iz predsednika, podpredsednika, ministrov, predsednikov vladnih komisij in generalnega sekretarja. Pomembna je v zvezi z njegovimi pravicami in dolžnostmi zopet splošna pooblastitvena klavzula, da lahko opravlja poleg rednih, v ustavnem načrtu naštetih nalog vlade še druge, ki ga zanje pooblasti Državni ljudski kongres ali njegov Stalni odbor. Tu je podana formalna podlaga, na kateri bo vlada za gotovo izvrševala delegirano zakonodajno oblast za urejanje širokih področij družbenega življenja. Tako je poskrbljeno, da se v rokah vlade strne odločujoča in usmerjevalna normativna oblast z izvršnoupravno, a vrhovni predstaviški organ nujno obledi kljub svoji slovesno zagotovljeni izključni zakonodajni potenci v nesamosojen privesek vlade. Na tem ne spreminja ničesar načelo,

da vlada odgovarja kongresu in mu poroča o delu, a kadar kongres ne zaseda, njegovemu Stalnemu odboru.

Lokalna oblast je zgrajena po sistemu sovjetov. Državno ozemlje je razdeljeno na teritorialne upravne enote različnih stopenj, organi lokalne vlade pa so tako imenovani ljudski kongresi ter ljudski sveti kot njih izvršni organi. Volivci-državljeni volijo neposredno samo ljudske kongrese najnižjih krajevnih enot, in sicer po sedaj veljavnem volilnem zakonu javno, kar z enostavnim dviganjem rok na zboru volivcev. Ljudski kongresi lokalnih upravnih enot višje stopnje so voljeni posredno, tako da njihove poslanke volijo ljudski kongresi neposredno nižje stopnje. To je še prvotni sistem piramide sovjetov, kakor je veljal v Sovjetski zvezi do ustave iz leta 1936. Vzrok njegove uvedbe moramo gotovo iskati v kulturni zaostalosti in nepismenosti ogromnih množic neposrednih volivcev, po drugi pa zlasti v lažjem političnem usmerjanju in nadzorovanju posrednih volitev kakor neposrednih. — Mandat ljudskega kongresa v najvišjih teritorialnih upravnih enotah traja štiri leta, v ostalih dve leti. Poslanci so podrejeni svojim volilnim telesom in vsak čas odpoklicljivi.

Lokalni ljudski kongresi vseh stopenj volijo svoje izvršne svete, imenovane »ljudski sveti«, in imajo pravico odpoklicati njihove člane. Iz ustavnega načrta se ne dá razbrati, kakšen je slog dela v teh svetih, zlasti ne, koliko odločajo in upravljajo kolegialno. Dikcija načrta, ki pravi, da je lokalni ljudski svet sestavljen glede na svojo stopnjo iz pokrajinskega guvernerja, mestnega načelnika, okrožnega načelnika, okrajnega načelnika itd. ter iz po enega namestnika teh funkcionarjev, potem pa še iz članov sveta, bi prej govorila za to, da je poudarek na nekakšnem »načelniškem« sistemu in da so člani kvečjemu nesamostojni pomočniki in svetovalci.

Kot eno splošnih načel ustavne ureditve našteva načrt demokratski centralizem. Po njem se morajo ravnati »brez izjeme« Državni ljudski kongres, lokalni ljudski kongresi vseh stopenj in drugi državni organi. Njegovo bistvo je v tem, da obstaja po eni strani med ljudskimi kongresi različnih stopenj hierarhija z vrhom v Stalnem odboru Državnega ljudskega kongresa. Zato ljudski kongresi nižjih stopenj niso v svojih odločitvah vezani le na zakon, uredbe in druge predpise z zakonsko močjo, marveč tudi na odloke njim nadrejenih ljudskih kongresov višje stopnje. Le-ti smejo spremeniti ali razveljaviti nepravilne odloke ter druge zapovedi ljudskih kongresov in njihovih izvršnih svetov na nižji stopnji. Po drugi strani pa obstaja še dvojna, tako imenovana horizontalna in vertikalna odgovornost in podrejenost izvršnih svetov. Le-ta prihaja do izraza tako, da izvršni sveti vseh stopenj odgovarjajo za delo kongresu, ki jih je postavil, poleg tega pa nadrejenim višjim državnim upravnim organom, to je višjim ljudskim svetom in osrednjim ministrstvom. Izrecno je poudarjeno, da so lokalni ljudski sveti vseh stopenj državni upravni organi pod enotnim vodstvom Državnega sveta in njemu podrejeni. Izvršni sveti višjih stopenj smejo celo neposredno posegati v delo ljudskih kongresov nižjih stopenj s suspenzijo njihovih odlokov, če se jim zde nepravilni. Samo po sebi je razumljivo, da spreminjajo in razveljavljajo odločitve in zapovedi njim podrejenih ljudskih svetov nižjih stopenj, če jih presodijo kot neprimerne.

V tej strogi hierarhizaciji izvršnoupravnega organizma od državne vlade do zadnjega ljudskega sveta v najnižji lokalni enoti je resnična hrbtenica

vseskozi centralizirane državne oblasti, a ljudski kongresi vseh stopenj ji dajejo le bolj ali manj formalno demokratično legitimacijo.

Tako centralizacijo državne oblasti ima vodstvo v sedanjem položaju na Kitajskem očitno za potrebno, da bi bila vedno in povsodi takoj pripravljena za zanesljiv udar proti kakršnimkoli pojavom, ki bi hoteli ogroziti pridobitve tamošnje revolucije, njihovo utrjevanje in nadaljnje razvijanje. Verjetno je treba tu iskati razlogov, da v sedanji ustavni ureditvi kljub proglašeni mnogonacionalnosti LR Kitajske ni najti niti sledu še tako fragmentarnega federalizma, saj ni naštetih niti ena pokrajina z zgodovinsko tradicijo politične samostojnosti kakor n. pr. Tibet ali Notranja Mongolija, da bi ji bil priznan neki poseben državnopravni položaj. Načrt oblikuje samo neki splošni enotni tip nacionalne avtonomije na teritorialni podlagi. Le-ta je pretežno kulturnega značaja, s poudarkom na govornem in pisanem jeziku prebivalstva v takih predelih, ki se sicer po upravni ureditvi prav nič ne razlikujejo od drugih lokalnih enot. Mimo kulturne plati obsega taka avtonomija še redno izvrševanje lokalne oblasti v domačem jeziku, običajno lokalno finančno samostojnost in pravico, organizirati lastne lokalne sile javne varnosti skladno z vojaškim sistemom države.

Sodstvo izvršujejo redna ljudska sodišča in posebna sodišča. Iz skromnih določb v načrtu se podrobnejša ureditev sodišč ne dá posneti, ker je prepuščena zakonski ureditvi. Načrt govori le o predsedniku vrhovnega sodišča in predsednikih lokalnih sodišč. Značilno je, da ti sodniki niso stalni, marveč postavljeni samo za štiri leta. Predsednika vrhovnega sodišča voli Državni ljudski kongres, predsednike lokalnih ljudskih sodišč pa ustreznji lokalni kongresi. Ti organi jih lahko razrešijo tudi pred potekom štiriletne dobe. Pri sojenju je predvideno sodelovanje ljudskih porotnikov. Poudarjeno je, da so ljudska sodišča neodvisna, kadar sodijo, in da so podrejena izključno le zakonu. Pač pa odgovarjajo ljudska sodišča za celotno smer in vsebino svojega dela ustreznim ljudskim kongresom.

V namenu, da bi se zagotovilo spoštovanje zakonov, opravlja Glavni tožilec LR Kitajske nadzorno oblast nad vsemi osrednjimi ministrstvi, nad lokalnimi organi uprave, nad vsemi uradnimi osebami in državljani. Njega postavlja za štiri leta Državni ljudski kongres, lahko pa ga odstrani s položaja že prej. Tožilce nižjih stopenj imenuje glavni tožilec. Tudi njih funkcijska doba je določena na štiri leta. Neodvisni so od lokalnih državnih organov, a hierarhično podrejeni tožilcu višje stopnje, vsi pa glavnemu tožilcu. Le-ta odgovarja za delo vse tožilske organizacije in o njem poroča Državnemu ljudskemu kongresu oziroma njegovemu Stalnemu odboru.

Na kraju prinaša načrt še oddelek o temeljnih pravicah in dolžnostih državljanov. Značilno je, da v tej razporeditvi snovi sledi sovjetski ustavi iz leta 1956, ki je za to verjetno sama našla svoj vzor v nemški Weimarski ustavi iz leta 1919. Politična teorija je v taki razporeditvi ustavnopravne snovi skušala odkriti, in mislim, da ne brez razloga, korenine nedemokratičnega etatizma, njegovega poveličevanja države in njegove prepričanosti, da niso državljanske pravice nič izvirnega, marveč le koncesije državne oblasti. Nasprotno je demokratična miselnost vedno videla v državljanskih pravicah in dolžnostih samostojne vrednote, priborjene v trdem socialnem boju in tvo-reče v celoti konkretni demokratični družbeni sistem, v državni oblasti pa le sredstvo za njegovo obvarovanje. Ker je namen pred sredstvom, postavljajo

ustavodajalci, prežeti z demokratično ideologijo, po proglasitvi najbolj splošnih načel družbene in politične ureditve, ustavnim dokumentom na začetek katalog državljskih pravic in dolžnosti, ustroju državne oblasti pa dajejo samo značaj ustreznega organizacijskega poročila.

Zaverovanost v moč državne oblasti in njenega nasilja kot ohranjevalca in pospeševalca z revolucijo doseženega družbenega razvoja, ima v današnjih kitajskih prilikah svoje opravičljive razloge. Zato morda ni le zunanje naključje, marveč je nekaj logike v tem, da so sestavljalci ustavnega načrta dali temeljne pravice in dolžnosti državljanov na konec. Ne glede na to ne zgubé ničesar na pomembnosti socialne in kulturne pravice, kakor pravica do dela, na odmor, na socialno zavarovanje, na šolanje, na svobodo znanstvenega in raziskovalnega dela, ali enakopravnost žená z moškimi na vseh področjih političnega, gospodarskega, kulturnega in družbenega življenja. Vendar ni mogoče iti mimo tega, da je v ustavnem načrtu sicer zagotovljena vsem državljanom z dopolnjenim 18. letom splošna volilna pravica, da pa le-ta ni niti enaka, niti neposredna; ali da imajo državljeni pač svobodo gibanja, očitno na vsem državnem ozemlju, in zagotovljeno nedotakljivost osebnosti, da torej noben državljan ne sme biti priprt brez odločbe sodišča ali odobritve tožilca, da pa ni nikjer določeno, kako dolgo sme tak pripor najdlje trajati.

Zato dela ustavni načrt vtis, da se bo z njegovo uveljavitvijo začelo obdobje nekakega reguliranega državnega varuštva nad družbo in posamezniki, le da s *formalno demokratično legitimacijsko podlago*. To obdobje je zamišljeno tako, da bi ustvarilo potrebne gnotne in kulturne pogoje za razvoj vsebinsko polnejše in od posamičnega državljana subjektivno bolj doživete demokracije. Gotovo je v današnjem položaju v LR Kitajski polno nevarnosti, da razvoj ne bi krenil v državni totalitarizem in za dolgo dobo v njem obstal. Za tako smer razvoja je mnogo objektivnih družbenih pogojev. Zato bo postavil bodoči razvoj na težko preizkušnjo Komunistično partijo Kitajske, ki mora danes kot revolucionarno akcijsko jedro nujno obvladovati obsežni državni aparat. Od njenih in njenega vodstva moralnih kvalitét bo odvisno, ali bo hotela in znala premagati ovire, ki se postavljajo na pot razvoju v resnično socialistično demokracijo. Stvar socializma in miru na svetu nam narekuje željo, da bi to preizkušnjo uspešno prestala.